

УДК: 343.85:343.62-055.2

343.62-055.2

Biblid 1451-3188, 16 (2017)

Год XVI, бр. 61-62, стр. 88-101

Изворни научни рад

ИСТАНБУЛСКА КОНВЕНЦИЈА КАО МЕХАНИЗАМ ЗА СУЗБИЈАЊЕ НАСИЉА НАД ЖЕНАМА И НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

*др Филип МИРИЋ
Бојана ГОЛУБОВИЋ¹*

Abstract: In this paper, the authors analyze the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence, which was adopted on May 11, 2011 in Istanbul. Namely, the adoption of this Convention created a completely new legal mechanism for the prevention and suppression of violence against women and domestic violence. It is specifically pointed out that the adoption of such a legal act shows that domestic violence has been recognized as a global international legal and social problem, which has been addressed in a particularly serious and responsible manner. As the Republic of Serbia ratified this Convention, the relevant changes in the positive Serbian criminal legislation are briefly presented. The authors point out that the application of the above-mentioned normative framework for the suppression of domestic violence will show the extent to which it is truly effective.

Key words: domestic violence, violence against women, criminal legislation, Council of Europe

1) УВОД

Насиље у породици представља огроман друштвени проблем. Својим феноменолошким карактеристикама овај облик криминалитета спада међу најкомплексније. Свест о потреби кажњавања учинилаца оваквог противправног понашања је новијег датума. Она је, у првом реду, резултат настојања да се на ширем плану, прво у међународној заједници а потом и у

¹ Правни факултет Универзитета у Нишу.

E-mail: filip@prafak.ni.ac.rs, golubovic_bojana@hotmail.com.

појединим државама, подигне свест о потреби заштите сваког члана породице и свих заједно од свих облика насиља.² Када говоримо о насиљу у породици обично је у центру пажње извршилац насиља. Према њему је и уперена оштрица кривичноправне репресије. Положај жртве се увек посматрао кроз процесну улогу оштећеног, чији је основни задатак био да у кривичном поступку опишу критични догађај и одговоре на два питања – да ли се придружују кривичном гоњењу, и да ли истичу имовинскоправни захтев уколико је дошло до наступања материјалне или нематеријалне штете. Посебно је тежак положај жена жртава породичног насиља јер често није било начина да се „зачарани круг“ породичног насиља прекине, што жртву доводи у практично безизлазан положај.³ Како би се положај жртава насиља у породици бар донекле побољшао, иницирано је усвајање бројних међународних правних аката, што је последица прихватања чињенице да је насиље у породици и насиље над женама наднационални проблем. У том смислу, посебно треба истаћи усвајање Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиљу у породици, која је усвојена 11.5.2011. године у Истанбулу (тзв. Истанбулска конвенција).⁴ Доношење овог правног акта вишеструко је значајно. Најпре, њиме се насиље над женама и насиље у породици препознаје као међународни, наднационални проблем и државе уговорнице се обавезују да усвоје и имплементирају одређене криминалнополитичке мере које имају за циљ сузбијање овог облика криминалитета. Такође, стране уговорнице су се овом конвенцијом обавезале да у своја кривична законодавства уведу и неке нове инкриминације којим би се побољшао систем кривичноправне заштите од насиља у породици. И коначно, основано се може очекивати да ће усвајање ове Конвенције и пуна имплементација њених одредби довести до побољшања укупног побољшања положаја жена у Европи и приближавању друштвеног идеала који је оличен у синтагми „држава благостања“. Због свега наведеног, у наставку рада биће детаљније приказани циљеви, садржина и мере које предвиђа Конвенција, као и њен значај и улога у побољшању система кривичноправне заштите од насиља у породици у Републици Србији.

² Драган Јовашевић, Превенција насиља у породици, европски стандарди и право Републике Србије, *Европско законодавство*, Институт за међународну политику и привреду, год. 16, бр. 59, 2017, стр. 23-24.

³ О феномену насиља у породици видети више у: Слободанка Константиновић Вилић, Весна Николић Ристановић, Миомира Костић, *Криминологија*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш, стр. 115-122.

⁴ Интернет: <https://rm.coe.int/1680462540>, приступ 6.9.2017.

2) ЦИЉЕВИ КОНВЕНЦИЈЕ

Анализа циљева сваког правног акта представља први корак у сазнавању његове суштине. Сазнавање циљева нам даје одговор на питање зашто је неки правни акт донет. Када је реч о циљевима Конвенције, не сме се изгубити из вида њен друштвени контекст, односно тренутак у коме се приступило њеном доношењу. Пошто је насиље у породици препознато као глобални проблем у Европи и целом свету, неопходно је било осмислити брз и ефикасан механизам за његово сузбијање. Нажалост, опште је познато да је криминалитет готово немогуће искоренити, али се он може сузбити одређеним мерама криминалне политике (и кривичноправне реакције). Полазећи од неопходности активног деловања са циљем сузбијања насиља над женама и насиља у породици, као једног од најсложенијег облика криминалитета, као главни циљеви Конвенције су одређени: а) заштита жена од свих видова насиља и спречавање, процесуирање и елиминисање насиља над женама и насиља у породици; б) допринос сузбијању свих облика дискриминације над женама и промовисање суштинске једнакости између жена и мушкараца, укључујући и оснаживање жена; в) израда свеобухватног оквира, политика и мера заштите и помоћи свим жртвама насиља над женама и насиља у породици; г) унапређење међународне сарадње у погледу елиминисања насиља над женама и насиља у породици; д) пружање подршке и помоћи организацијама и органима унутрашњих послова у делотворној сарадњи да би се усвојио обухватни приступ елиминисању насиља над женама и насиља у породици (чл. 1. Конвенције). Ови циљеви су довољно прецизни да јасно указују на одлучност држава уговорница да предузимају све потребне мере како би се насиље над женама сузбило, а жртвама пружила делотворна и ефикасна заштита и подршка.

3) САДРЖАЈ

Структурално, Конвенција се састоји из 11 поглавља. У првом поглављу Конвенције (чл. 1–6) поред општих циљева и дефиниција појмова коришћених у самој Конвенцији, указано је на принцип недискриминације у њеној примени. Истакнуто је, такође, да ће се државе потписнице уздржати од учешћа у било каквом чину насиља над женама и обезбедити да државни органи, званичници, службеници, установе и други актери који наступају у име државе поступају у складу са овом обавезом (чл. 5). Креирање родно сензитивних политика је од посебног значаја за објективно сагледавање општег положаја жена у савременим друштвима. Друго поглавље Конвенције носи назив „Интегрисање политика и прикупљање података“ (чл. 7–11). Нарочито је указано на обавезу држава уговорница да креирају неопходне законодавне, односно друге мере за усвајање и примену делотворних, свеобухватних и координисаних државних политика које обухватају све релевантне мере за спречавање и борбу

против свих видова насиља обухваћених овом Конвенцијом и нуде холистички одговор на насиље над женама (чл. 7). Питање финансирања примене мера предвиђених Конвенцијом је од суштинске важности јер од њега зависи и одрживост система за сузбијање насиља над женама. Обавеза финансирања примене ових мера је на државама чланицама Конвенције, што се може позитивно оценити и представља корак напред у стварању истински делотворног механизма за превенцију и сузбијање насиља над женама и насиља у породици. Сарадња са невладиним сектором је посебан приоритет јер без активног деловања свих друштвених фактора нема ефикасне борбе против овог облика криминалитета. Треће и четврто поглавље Конвенције посвећено је мерама превенције и сузбијања насиља над женама и насиља у породици, о чему ће бити више речи у посебном делу рада. У петом поглављу Конвенције (чл. 29–48) детаљно су обрађена питања од значаја за реформу кривичног материјалног законодавства држава чланица. Нарочито је значајно увођење нових инкриминација: генитално сакаћење жена, принудни брак, прогањање и сексуално узнемиравање. У складу са наведеним одредбама Конвенције и законодавац у Републици Србији предвидео је ова кривична дела, чиме је кривичноправна заштита жена подигнута на много виши ниво. Шести део Конвенције посвећен је процесним аспектима заштите жена и заштите од насиља у породици. Од суштинског значаја за обезбеђивање адекватне заштите жртава насиља у породици је увођење хитних мера. Конвенција предвиђа две врсте хитних мера, и то: напуштање места становања жртве и забрана приласка жртви (чл. 52–53). Конвенцијом је прописано да се у случајевима насиља у породици кривични поступак спроводи *ex parte* и *ex officio*, односно да не зависе у потпуности од извештаја, односно пријаве коју је поднела жртва уколико је кривично дело у потпуности, односно делом почињено на њеној територији, и да поступак може да се настави чак и ако жртва повуче своју изјаву односно пријаву (чл. 55). На овај начин се пружају процесне гаранције за заштиту жртава, а довољно дуг период застарелости за кривично дело насиља у породици, и друга кривична дела која су предмет регулисања Конвенције, обезбеђује извесност кривичног прогона њихових учинилаца. Седмо и осмо поглавље посвећено је регулисању важних правних питања у вези са пружањем помоћи жртвама кривичних дела насиља у породици у случају да се ради о тражиоцима азила. У том смислу треба поменути одредбу којом је прописано да ће предузети неопходне законодавне односно друге мере за поштовање принципа забране протеривања односно враћања (*non-refoulement*), у складу са постојећим обавезама према међународном праву. Чланице ће предузети неопходне законодавне односно друге мере како би обезбедиле да жртве насиља над женама којима је потребна заштита, независно од њиховог боравишног статуса, не буду ни под којим условима враћене ни у једну земљу у којој би биле у ризику, односно где би могле да буду подвргнуте мучењу, односно нехуманом, односно понижавајућем

опхођењу, односно кажњавању (чл. 61). Осмо, девето и десето поглавље су међусобно повезани јер се односе на међународну сарадњу између чланица у области спречавања и сузбијања насиља у породици и формирања посебне експертске групе (GREVIO) за праћење примене ове Конвенције. Нарочито је важно да одредбе ове Конвенције не утичу на већ преузете обавезе држава, по основу других међународних уговора. У једанаестом (11) поглављу описан је механизам за измену и допуна Конвенције. Наиме, сви предлози измена и допуна ове Конвенције од стране чланица биће пренети генералном секретару Савета Европе а она, односно он ће их проследити државама чланицама Савета Европе, свакој потписници, свакој чланици, Европској унији, свакој држави позваној да потпише ову Конвенцију у складу са одредбама у члану 75, као и свакој држави позваној да приступи овој Конвенцији у складу са одредбама у члану 76. Комитет министара Савета Европе размотриће предложене измене и допуне и након консултације са чланицама ове Конвенције које нису чланице Савета Европе, може да прихвати измене и допуне са већинским гласањем. Текст сваке измене и допуне коју Комитет министара усвоји у складу са ставом два шаље се чланицама на усвајање (чл. 72). На крају су обрађена питања у вези са приступањем Конвенцији, њеног ступања на снагу и стављања одређених резерви од страна држава чланица. Већ на основу овог сумарног приказа одредби Конвенције може се закључити да је реч о изузетно значајном правном акту који утврђује јасне међународноправне механизме за превенцију и сузбијање насиља у породици.

4) МЕРЕ

Уговорне стране се подстичу да примењују ову Конвенцију на све жртве насиља у породици. Стране су се обавезале да поклоне посебну пажњу женама које су жртве родно заснованог насиља приликом примене одредби ове Конвенције. Конвенција се односи на све видове насиља над женама, укључујући насиље у породици које жене погађа несразмерно. Стране државе се подстичу да примењују ову Конвенцију на све жртве насиља у породици. Посебна пажња се поклања женама, које су жртве родно заснованог насиља приликом примени одредбе ове Конвенције. Конвенцијом је предвиђено да уговорне стране морају предузети неопходне законодавне или друге мере за унапређење и заштиту права свакога, посебно жена, да живе слободно од насиља, како у јавној тако и у приватној сфери. Стране уговорнице се такође обавезују да предузму законодавне и друге мере у превенцији свих облика насиља обухваћених овом Конвенцијом и спроведених од стране физичког, односно правног лица. Конвенција у трећем поглављу, које носи назив „Превенција“, предвиђа мере које стране уговорнице морају инкорпорирати у своја национална законодавства. Све мере предузете у складу са чл. 12–17. Конвенције морају одговорати специфичним потребама лица угрожених

одређеним околностима и да поставе у средиште људска права свих жртава. Конвенцијом о спречавању и борби против насиља над женама и насиљу у породици (чл. 12–17) предвиђене су мере које стране уговорнице морају спровести у своја национална законодавства. Чланом 12, који носи назив „Опште обавезе“, стране се обавезују да:

1. предузму неопходне мере у промоцији промена друштвених и културних образаца понашања жена и мушкараца с циљем искорењивања предрасуда, обичаја, традиције и других пракси, које се заснивају на идеји инфериорности жена, односно на стереотипним улогама жена и мушкараца.
2. Стране се обавезују да предузму неопходне законодавне или друге мере у превенцији свих облика насиља обухваћених овом конвенцијом и спроведеним од сваког физичког, односно правног лица.
3. Све мере предузете у складу са чл. 12–17. ове конвенције морају да обухвате и одговарају специфичним потребама лица угрожених одређеним околностима и поставе у средиште људска права свих жртава.
4. Стране се обавезују да предузму све неопходне мере у подстицању свих чланова друштва, посебно мушкараца и дечака, да активно доприносе спречавању свих облика насиља обухваћених Конвенцијом.
5. Стране обезбеђују да се култура, обичаји, религија, традиција или такозвана „част“ не сматрају оправдањем за било које дело насиља обухваћено Конвенцијом.
6. Стране се обавезују да предузму све неопходне мере у промоцији програма и активности за оснаживање жена.

Према члану 13. који носи назив „Подизање свести“, стране се обавезују да редовно и на свим нивоима пропагирају и спроводе програме и кампање подизања свести о свим облицима насиља обухваћених Конвенцијом, као и о њиховим последицама и потреби да се такво насеље спречи у сарадњи са различитим органима и организацијама. Чланом 14. који носи назив „Образовање“, прописано је да се уговорне стране обавезују да предузму неопходне мере за увођење наставног материјала у званично градиво на свим нивоима образовања. Наставни материјал се односи на питања једнакости мушкараца и жена, нестереотипних родних улога, узајамног поштовања, ненасилно разрешење сукоба, право на лични интегритет. Стране се обавезују да предузму све неопходне кораке и промовишу претходно наведена начела у неформалним образовним установама, као и у спорту, културним и рекреативним установама и средствима јавног информисања. Чланом 15. који носи назив „Обука стручњак“, прописано је да се уговорне стране обавезују да ојачају одговарајућу обуку запослених, који се баве жртвама или починиоцима свих дела насиља обухваћених Конвенцијом. Чланом 16. који носи назив „Програми превентивне интервенције и програми за рад са починиоцима

насиља“, прописано је да се уговорне стране обавезују да предузму неопходне законодавне или друге мере за израду или подршку програма, који имају за циљ да починиоци насиља у породици савладају и усвоје ненасилно понашање у међуљудским односима. Чланом 17. који носи назив „Учешће приватног сектора и средстава јавног информисања“, прописано је да се стране обавезују да подстичу приватни сектор, сектор за информационе и комуникационе технологије и средства јавног информисања за учешће у разradi и спровођењу политика и успостављања смерница и сопствених регулаторних стандарда за спречавање насиља над женама и веће поштовање њиховог достојанства, као и да развију и промовишу способности код деце, родитеља и васпитача, по питању рада у информационо комуникационом окружењу. У четвртном поглављу Конвенције указано је на неке од модалитета подршке и помоћи жртвама насиља у породици. У том смислу, посебно је значајно информисање жртва о могућностима помоћи и подршке, затим питања правне помоћи, специјализованих облика подршке, функционисања сигурних кућа, СОС телефона итд. Одредбом члана 26. прописано је да ће државе чланице предузети све неопходне законодавне, односно друге мере како би обезбедиле да се приликом пружања услуга заштите и подршке жртвама води рачуна о правима и потребама деце сведока свих видова насиља обухваћених Конвенцијом. Ово је посебно значајно имајући у виду осетљивост ове категорије жртва. У оквиру мера за сузбијање насиља над женама и насиља у породици посебно је важно то што је установљена општа обавеза пријављивања сваког облика насиља у породици. Како би се на прави начин имплементирале обавезе које је Република Србија преузела ратификацијом Конвенције, усвојен је 1. јула 2017. године Закон о спречавању насиља у породици.⁵ Према Закону, спречавање насиља у породици састоји се од скупа мера којима се открива да ли прети непосредна опасност од насиља у породици и скупа мера које се примењују када је непосредна опасност откривена. Чланом 13. (који носи назив, *Спречавање насиља у породици*) Закона о спречавању насиља у породици прописано је да свако мора полицији или јавном тужиоцу да пријави насиље у породици без одлагања или непосредну опасност од њега. То се односи и на државне и друге органе и организације, као и установе које морају полицији или јавном тужиоцу пријавити свако сазнање о насиљу у породици или опасност од њега. Јавни тужилац коме је насиље пријављено или непосредна опасност од њега, дужан је да пријаву одмах проследи полицијским службеницима, да би они о томе обавестили надлежног полицијског службеника. Полицијски службеници су дужни да одмах обавесте о насиљу у породици или непосредној опасности од њега надлежног полицијског службеника, и имају право да сами или на захтев надлежног полицијског службеника доведу могућег починиоца у надлежну организациону јединицу полиције, ради вођења поступка. Током поступка

⁵ „Закон о спречавању насиља у породици“, *Службени гласник РС*, бр. 94/2016.

могући починилац мора да се поучи и да му се омогући контакт и коришћење правне помоћи у складу са Уставом и другим законима Републике Србије. Чланом 16. Закона о спречавању насиља у породици, прописана је процена ризика која се заснива на доступним обавештењима и одвија се у што краћем року. При процени ризика нарочито се води рачуна о томе да ли је могући учинилац раније или непосредно пре процене ризика учинио насиље у породици и да ли је спреман да га понови, да ли је претио убиством или самоубиством, поседује ли оружје, да ли је ментално болестан или злоупотребљава психоактивне супстанце, да ли постоји сукоб око старатељства над дететом или око начина одржавања личних односа детета и родитеља који је могући учинилац, да ли је могућем учиниоцу изречена хитна мера или одређена мера заштите од насиља у породици, да ли жртва доживљава страх и како она процењује ризик од насиља. Надлежни полицијски службеник одмах доставља сва доступна обавештења о насиљу у породици или непосредној опасности од њега и процену ризика – ако она указује на непосредну опасност од насиља – основном јавном тужиоцу на чијем подручју се налази пребивалиште, односно боравиште жртве, центру за социјални рад и групи за координацију и сарадњу. Уколико полицијски службеник утврди да опасност није непосредна, сва обавештења се достављају центру за социјални рад и основном јавном тужиоцу. Ако се после процене ризика установи да постоји непосредна опасност од насиља у породици, надлежни полицијски службеник доноси наређење којим изриче хитне мере учиниоцу који је доведен у надлежну организациону јединицу полиције. Хитне мере су: мера привременог удаљења учиниоца из стана и мера привремене забране учиниоцу да контактира жртву насиља и прилази јој. Наређењем могу да се изрекну обе хитне мере (члан 17). Хитна мера коју изриче надлежни полицијски службеник траје 48 часова од уручења наређења. Суд може хитну меру продужити за још 30 дана. Ако буде продужена хитна мера привременог удаљења учиниоца из стана, лице коме је изречена може да у пратњи полицијских службеника узме из стана неопходне личне ствари. Конвенцијом о спречавању и борби против насиља над женама и насиљу у породици, тачније чланом 15, прописана је обука стручњака који се баве жртвама или починиоцима свих дела насиља обухваћених Конвенцијом. Законом о спречавању насиља у породици прописана је специјализована обука коју спроводи Правосудна академија за јавне тужиоце, заменике јавних тужиоца и судије у сарадњи са другим стручним установама и организацијама, а за полицијске службенике обуку спроводи Криминалистичко-полицијска академија (члан 28). Конвенција о спречавању и борби против насиља над женама и насиљу у породици, у четвртој глави прописује заштиту и подршку жртвама насиља. Уговорне стране се обавезују да предузму неопходне законодавне или друге мере заштите свих жртава од даљег насиља. У складу са домаћим прописима, стране се обавезују да предузму неопходне законодавне или друге мере и обезбеде одговарајуће механизме за делотворну сарадњу

између свих релевантних државних органа, укључујући судове, јавна тужилаштва, органе унутрашњих послова, локалне и регионалне управе, као и невладине организације и остале релевантне организације и лица у пружању заштите и подршке жртвама и сведоцима свих облика насиља обухваћених Конвенцијом, укључујући и упућивање на опште и специјализоване службе подршке, наведене у чл. 20. и 22. ове Конвенције. Могло би се рећи да је и наша земља обезбедила одговарајући механизам за сарадњу државних органа. Закон о спречавању насиља у четвртој глави прописује сарадњу у спречавању насиља у породици, као и лица одређена за везу. Лица одређена за везу именују се у полицијској управи, основном и вишем јавном тужилаштву, основном и вишем суду и центру за социјални рад. Њих именује руководиоца полицијске управе, јавни тужилац, председник суда и руководиоца центра за социјални рад, из реда надлежних полицијских службеника и судија и заменика јавних тужилаца који су завршили специјализовану обуку, и запослених у центру за социјални рад. Лица одређена за везу свакодневно размењују обавештења и податке битне за спречавање насиља у породици, откривање, гоњење и суђење за кривична дела одређена овим законом и за пружање заштите и подршке жртвама насиља у породици и жртвама кривичних дела одређених овим законом (члан 24). Битно је поменути и члан 25. Закона о спречавању насиља у породици којим је прописано да се на подручју сваког основног јавног тужилаштва образује група за сарадњу и координацију. Она разматра сваки случај насиља у породици који није окончан правоснажном судском одлуком у грађанском или кривичном поступку, случајеве када треба да се пружи заштита и подршка жртвама насиља у породици и жртвама кривичних дела из овог закона, израђује индивидуални план заштите и подршке жртви и предлаже надлежном јавном тужилаштву мере за окончање судских поступака. Групу за координацију и сарадњу чине представници основних јавних тужилаштава, полицијских управа и центара за социјални рад, са подручја за које се група образује. Закон о спречавању насиља у породици у шестој глави прописује заштиту и подршку жртвама насиља у породици и жртвама кривичних дела одређених овим законом. Државни органи и установе надлежни за примену овог закона дужни су да у првом контакту са жртвом насиља у породици или жртвом кривичног дела из овог закона дају жртви потпуна обавештења о органима, правним лицима и удружењима који јој пружају заштиту и подршку, на начин и на језику који жртва насиља разуме. Члан 31. Закона о спречавању насиља у породици прописује индивидуални план заштите и подршке жртви. Група за координацију и сарадњу израђује индивидуални план заштите и подршке жртви који садржи мере заштите и подршке жртви, али и другим члановима породице којима је потребна подршка. У изради индивидуалног плана подршке и заштите може учествовати и жртва, ако то жели и ако то омогућава њено емотивно и физичко стање. Мере заштите морају пружити безбедност жртви, да зауставе насиље, спрече да се оно не понови и заштите права жртве, а мере подршке да омогуће да се жртви пружи

психосоцијална и друга подршка ради њеног опоравка, оснаживања и осамостаљивања. Индивидуалним планом заштите и подршке жртви одређују се извршиоци конкретних мера и рокови за њихово предузимање, као и план праћења и процене делотворности планираних и предузетих мера. Закон о спречавању насиља у породици на тај начин је усклађен са Конвенцијом о спречавању и борби против насиља над женама и насиљу у породици која у члану 18. прописује да, мере које се предузимају у складу са овим поглављем, буду: 1) засноване на разумевању насиља над женама и насиља у породици из родне перспективе и да су усмерене на људска права и безбедност жртве; 2) засноване на интегрисаном приступу, који узима у обзир однос између жртава, починилаца, деце и њиховог ширег друштвеног окружења; 3) усмерене на избегавање секундарне виктимизације; усмерене на оснаживање и економску независност жена жртава насиља; – омогућене, тамо где је то прикладно, у истим просторијама за различите услуге намењене заштити и подршци жртава; – одговарајуће за специфичне потребе угрожених лица, укључујући и децу жртве, и да су им доступне. 4) пружање услуга не сме да зависи од спремности жртве да поднесе пријаву или сведочи против било ког починиоца. Чланом 35. Закона о спречавању насиља у породици предвиђено је формирање Савета за сузбијање насиља у породици који прати примену овог закона и побољшава координисање и делотворност спречавања насиља у породици и заштиту од насиља у породици. Савет може укључити у рад и представнике научних и других стручних институција и удружења чија је делатност повезана са заштитом од насиља у породици. Формирање Савета за сузбијање насиља у породици усклађено је са чланом 10. Конвенције о спречавању и борби против насиља над женама и насиљу у породици који прописује формирање једног или више званичних тела надлежних за: координацију, спровођење, праћење и процену политика и мера за спречавање и борбу против свих видова насиља обухваћених овом Конвенцијом. Конвенција о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици у члану 32. прописује да се стране обавезују да предузму неопходне законодавне или друге мере и обезбеде да се бракови склопљени под принудом могу сматрати ништавним или предметом поништења, односно да може доћи до развода без финансијског и административног оптерећења жртве. У складу са чланом 32. Конвенције о спречавању и борби против насиља над женама и насиљу у породици, Закон о изменама и допунама КЗ прописује у члану 187а кривично дело „Принудно закључење брака“. У члану 34. Конвенције прописано је да се уговорне стране обавезују да предузму неопходне законодавне или друге мере и обезбеде да намерно понашање понављањем претњи упућених другом лицу које узрокују да лице страхује за своју безбедност, буде инкриминисано. У складу са чланом 34. Конвенције, Закон о изменама и допунама КЗ прописује у члану 138а кривично дело „Прогањање“. У члану 38. Конвенције, прописано је да се уговорне стране обавезују да предузму неопходне законодавне и друге мере и

да обезбеде инкриминисање следећих понашања: а) обрезивање, инфибулација или било какво друго сакаћење целих, односно било ког дела женских малих и великих усмина или клиториса; б) принуда и навођење жена да се подвргну некој од радњи наведених под тачком а) овог члана; ц) подстицање, принуда, односно навођење девојчице на неку од радњи наведених под тачком а) овог члана. ЗОИДКЗ прописано је кривично дело „Сакаћење женског полног органа“.⁶ У складу са предузетим обавезама из Конвенције, ЗОИДКЗ прописана су нова кривична дела којима је појачана кривичноправна заштита полне слободе. То су: 1) сакаћење женског полног органа (члан 121а), 2) прогањање (члан 138а), 3) полно узнемиравање (члан 182а), 4) навођење детета на присуствовање полним радњама (члан 185а), 5) принудно закључење брака (члан 187а). Након измена и допуна КЗ – а у групу кривичних дела против живота и тела уведено је кривично дело „Сакаћење женског полног органа“. Обележја бића овог кривичног дела прописана су чланом 121а КЗ. Према ставу 1. Члана 121а, казниће се затвором од једне до осам године онај ко осакати спољне делове женског полног органа. Ако постоје нарочито олакшавајуће околности под којима је учињено дело из става 1. овог члана, учинилац ће се казнити затвором од три месеца до три године (став 2, члан 121а). Према ставу 3, члана 121а, казниће се затвором од шест месеци до пет година онај ко женско лице наведе да се подвргне радњи из става 1. овог члана или јој у томе помогне (став 3. члан 121а). Ако услед дела из става 1. овог члана наступи најтежа последица, тј. смрт женског лица, учинилац ће се казнити затвором од две до дванаест година (став 4, члан 121). Након измена и допуна КЗ и група кривичних дела против слобода и права човека и грађанина прописује ново кривично дело. Чланом 138а КЗ, прописано је кривично дело „Прогањања“. Чланом 138а ставом 1. прописано је да: Ко у току одређеног временског периода:

1. друго лице неовлашћено прати или предузима друге радње у циљу физичког приближавања том лицу противно његовој вољи;
2. противно вољи другог лица настоји да са њим успостави контакт непосредно, преко трећег лица или путем средстава комуникације;
3. злоупотребљава податке о личности другог лица или њему блиског лица;
4. прети нападом на живот, тело или слободу другог лица или њему блиског лица;
5. предузима друге сличне радње на начин који може осетно да угрози лични живот лица према коме се радње предузимају, казниће се новчаном казном или затвором до три године.

Учинилац ће се казнити затвором од три месеца до пет година, ако је делом из става 1. овог члана изазвана опасност по живот, здравље или тело лица

⁶ „Закон о изменама и допунама Кривичног законика“, *Службени гласник РС*, бр. 94/2016, у даљем тексту ЗОИДКЗ.

према коме је дело извршено или њему блиског лица (члан 138а, став 2). Ако је услед дела из става 1. овог члана наступила смрт другог или њему блиског лица, учинилац ће се казнити затвором од једне до десет година (члан 138 а, став 4). ЗОИДКЗ прописано је у групи кривичних дела против полне слободе ново кривично дело под називом „Полно узнемиравање“. Према члану 182а, став 1, казниће се новчаном казном или затвором до шест месеци, онај ко полно узнемирава друго лице. Ако је дело из става 1. учињено према малолетном лицу, учинилац ће се казнити затвором од три месеца до три године (став 2, члан 182а). Према ставу 3. овог члана полно узнемиравање јесте свако вербално, невербално или физичко понашање које има за циљ или представља повреду достојанства лица у сфери полног живота, а које изазива страх или ствара непријатељско, понижавајуће или увредљиво окружење. Гоњење за дело из става 1. овог члана предузима се по предлогу (став 4, члан 182 а). Одредбом члана 185а КЗ, у групи кривичних дела против полне слободе, прописано је још једно кривично дело под називом „Навођење детета на присуствовање полним радњама“. Према члану 185а, став 1, казниће се затвором од једне до осам година онај ко наведе дете да присуствује силовању, обљуби или са њом изједначеном чину или другој полној радњи. Ако је дело из става 1. овог члана учињено употребом силе или претње, учинилац ће се казнити затвором од две до десет година (члан 185а, став 2). У групи кривичних дела против брака и породице, закон предвиђа мањи број дела којима се штити пуноважност и правна ваљаност закључења брака. Знатно је више кривичних дела којима се штити породица, њена друштвена функција и односи родитеља и деца.⁷ Након измена и допуна КЗ, група кривичних дела против брака и породице прописује још једно кривично дело под називом „Принудно закључење брака“. Према члану 187а, став 1, казниће се затвором од три месеца до три године, онај ко употребом силе или претње принуди друго лице да закључи брак. Ко ради извршења дела из става 1. овог члана друго лице одведе у иностранство или га у истом циљу наведе да оде у иностранство, казниће се затвором до две године (члан 187а, став 2).

ЗОИДКЗ у позитивно право Републике Србије уведена су још два кривична дела којима је побољшана кривичноправна заштита полне слободе. То су: навођење детета на присуствовање полним радњама (члан 185а) и полно узнемиравање (члан 182а). На тај начин је Кривични законик Републике Србије усклађен са Конвенцијом о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици која чланом 36. и 40. прописује да одређене радње морају бити инкриминисане као што је навођење другог лица на покушај сексуалних радњи са трећим лицем без њеног, односно његовог пристанка (члан 36).⁸

⁷ Драган Јовашевић, *Кривично право, Посебни део*, Досије студио, Београд, 2014, стр. 95.

⁸ „Кривични законик Републике Србије“, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005...94/2016.

Чланом 40. Конвенције прописано је да се уговорне стране обавезују да предузму неопходне законодавне или друге мере и обезбеде да сваки облик нежељеног вербалног, невербалног или физичког понашања сексуалне природе у сврху или уз исход повреде достојанства лица, посебно када се ствара застрашујућа, непријатељска, деградирајућа, понижавајућа, односно увредљива атмосфера, буде предмет кривичне или друге правне санкције. ЗОИДКЗ прописано је „Полно узнемиравање“ (члан 182а). Према кривичном законодавству Републике Србије, полно узнемиравање јесте свако вербално, невербално или физичко понашање које има за циљ или представља повреду достојанства лица у сфери полног живота, а које изазива страх или ствара непријатељско, понижавајуће или увредљиво окружење.

5) СТУПАЊЕ НА СНАГУ

Одредбом чл. 75. став 1) Конвенције прописано је да је ова Конвенција отворена за потписивање државама чланицама Савета Европе, нечланицама које су учествовале у њеној изради и Европској унији. Став 2) Ова Конвенција подлеже ратификацији, прихватању, односно одобравању. Инструменти ратификације, прихватања односно одобравања депонују се код генералног секретара Савета Европе. Став 3) Ова Конвенција ступа на снагу првог дана у месецу након истека периода од три месеца након дана када је десет потписница, међу којима најмање осам чланица Савета Европе, изразило пристанак на обавезивање Конвенцијом у складу са одредбама из става 2. 4. Ова Конвенција ступа на снагу првог дана у месецу након истека периода од три месеца, након датума депоновања инструмента којим је ратификује, прихвата, односно одобрава свака држава која се наводи у ставу 1, односно Европска унија, која накнадно изрази свој пристанак на обавезивање Конвенцијом. Парламент Републике Србије је ову Конвенцију ратификовао Законом.⁹

6) ИЗВОРИ

„Закон о изменама и допунама Кривичног законика“, *Службени гласник РС*, бр. 94/2016.

„Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици“, *Службени гласник РС, Међународни уговори*, бр. 12/2013.

„Закон о спречавању насиља у породици“ *Службени гласник РС*, бр. 94/2016.

⁹ „Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици“, *Службени гласник Републике Србије, Међународни уговори*, бр. 12/2013.

„Кривични законик Републике Србије“, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005., 94/2016.

Јовашевић, Д., *Кривично право, Посебни део*, Досије студио, Београд, 2014.

Јовашевић, Д., Превенција насиља у породици, европски стандарди и право Републике Србије, *Европско законодавство*, Институт за међународну политику и привреду, год. 16, бр. 59, 2017.

Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиљу у породици, Интернет: <https://rm.coe.int/1680462540>, приступ 6.9.2017.

Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Криминологија*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш, 2011.

7) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Конвенција Савета Европе о спречавању и броби против насиља над женама и насиљу у породици има изузетан значај за Републику Србију. Иако је реч о правном акту једне регионалне организације, која има посве другачији карактер од ЕУ, сматрамо да Конвенција у великој мери утиче на правне системе већине европских држава. Увођењем нових инкриминација и новог система кривичноправне заштите од насиља у породици (хитне мере заштите жртава) дају довољно наде да ће се створити један ефикасан механизам за сузбијање овог облика насиља. У Републици Србији је пуна примена нормативног оквира за заштиту од насиља у породици у директној вези са кадровском и техничком опремљеношћу државних органа надлежних за његову имплементацију. Формирање Савета за спречавање насиља у породици је корак у правом смеру када је реч о праћењу и процени стварних ефеката законских решења из ове области. Ипак, стваран учинак одредби Конвенције и закона донетих на основу ње може се проценити тек на основу његове примене у реалном животу у времену које долази.